

SAĞLIK ALANINDAKİ KOLEKTİF EYLEMLERİN SOSYAL VE BİREYSEL DÜZEYDE ANALİZİ: DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HASTANESİ SAĞLIK ÇALIŞANLARI PLATFORMU ÖRNEĞİ

*H. Şebnem Seçer
Dokuz Eylül Üniversitesi*

Özet: Sağlık alanındaki dönüşüm, sağlık çalışanlarının sosyal haklarında önemli kayıplar yaratmıştır. Sağlık çalışanları, bu sosyal hak kayıplarına karşı çeşitli platformlarda tepkilerini dile getirmektedirler. Bu tepkilerin bir örneğini de, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Sağlık Çalışanları Platformu'nun Kasım 2011'den bu yana sürdürdüğü "Saat 10.30" adlı kolektif eylemler oluşturmaktadır. Bu kolektif eylemlerin temel talepleri, 663 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin (KHK) kaldırılması, güvenceli iş hakkının hayata geçirilmesi ve performans sisteminin son bulması olarak dile getirilmektedir. Bu çalışmanın iki amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, "10.30 Kolektif Eylemleri"nin niteliğini ve istenen sosyal değişimleri gerçekleştirebilme potansiyelini analiz etmektir. İkincisi ise, kolektif eyleme katılan sağlık çalışanlarının, bu eylemlere katılma motivasyonlarını, kolektif eylem yazınında von Zomeren ve Spears (2009) tarafından ileri sürülmüş olan "Kolektif Eylem Motivasyonlarının Üçlü Sınıflaması" çerçevesinde analiz etmektir. Bunun için, eylemleri başlatan ve sürdüren 8 sağlık çalışanı ile görüşmeler yapılmış ve eylemlerin yayın organı olan *Alakarga* bülteni incelenmiştir. Araştırma verilerinden elde edilen sonuçlar, "10.30 Kolektif Eylemleri" katılımcılarının "değerci" motivasyona sahip olduklarına ve eylemlerinin sosyal değişimi gerçekleştirebilmesi için grup içinde norm birliğinin oluşturulmasına ve eylemlerin sürekliliğine vurgu yaptıklarına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: sağlık alanında kolektif eylem, kolektif eylemlerin motivasyonu.

Abstract: The changes taking place in the health sector have resulted in important losses in the social rights of healthcare workers. Against these social rights losses, healthcare workers are reflecting their responses diversely in different occasions. One of these responses is the "10:30 Collective Action" of the "Health Workers Platform of Dokuz Eylül University", which has been continuing since November 2011. The main objectives of these collective actions are the revoking of Decree numbered 663, provision of job security and putting an end to performance based system in the health sector. In this study, there are two aims. Firstly, there will be an analysis of the nature and the potential of "10.30 Collective Action" in terms of social changes it aims to bring with these collective actions. Secondly, the motivations of healthcare workers for supporting these collective actions will be interpreted in terms of Zomeren and Spears' "Classification of Motivations for Collective Action." For this purpose, interviews were carried out with eight healthcare workers of the platform who have organized and been continuing to engage in these collective actions. In addition, the *Alakarga* Bulletins of "10.30 Collective Action" were surveyed. The results of the research indicate that healthcare workers have theologian's (value-oriented) motivations and that they are emphasizing the norm congruence and continuousness of collective actions for achieving the social changes they desired.

Keywords: collective action in the field of health, motivations of collective actions.

GİRİŞ

Sağlık alanında reform girişimleri 1980'lerden beri sosyal politika alanının en çok tartışılan konularından birisidir. Gerçekten de son 20-30 yıl değerlendirildiğinde, dünya genelinde birçok ülkede sağlık reformu gündeme gelmiş ve sağlık sistemleri yeniden yapılandırılma sürecine girmiştir. Yeniden yapılanma sürecinin niteliği genelde sağlık alanında piyasanın ağırlık kazanarak devletin giderek geri çekilmesi şeklinde kendini göstermiştir.

Bu çalışmada Türkiye'de sağlık alanındaki dönüşüm çerçevesinde gerçekleşen değişimler sonucu çeşitli açılardan mağdur olan sağlık çalışanlarının bu değişimlere karşı yürüttükleri mücadele konu edilmektedir. Sağlık çalışanlarının mağduriyeti, ülkemizde her türlü sağlık kuruluşunda çalışanlar açısından söz konusudur. Fakat çalışmada bu değişimlere yönelik mücadelelerin değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Çalışanları Platformu'nun Türkiye'nin birçok yerinden takip edilerek desteklenen kolektif eylemi çerçevesinde yapılmaktadır.

Çalışmada temel amaç, sağlık alanındaki dönüşümün neden olduğu sosyal hak kayıplarını protesto etmeye yönelik söz konusu kolektif eylemi, katılan bireylerin motivasyonları ve eylemin istenen sosyal değişimi gerçekleştirebilme potansiyeli açısından analiz etmek olmuştur. Dolayısıyla, bu çalışma ile Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Sağlık Çalışanları Platformu tarafından bir süredir sürdürülen kolektif eylemlerin hem sosyal açıdan istenen değişimleri gerçekleştirebilme potansiyeli, hem de bireysel düzeydeki niteliği üzerinde durulmaktadır. Bu çerçevede çalışmada kolektif eylem yazınında son dönemde gündeme gelen "*bireyler kolektif eyleme nasıl motive olurlar?*" ve "*kolektif eylem sosyal değişim meydana getirmek için nasıl kullanılabilir?*" gibi iki temel soru üzerinden gidilmekte, buna ilişkin kuramsal temeller esas alınmaktadır. Sağlık Çalışanları Platformunun motivasyonları, Tetlock'un (2002) sosyal fonksiyonalist metaforlarının von Zomeren ve Spears (2009) tarafından kolektif eyleme uyarlanmasıyla üretilen, kolektif eylem ilişkili birey ve grup temelli motivasyonlar sınıflandırması çerçevesinde değerlendirilmekte, "10:30 Kolektif Eylemleri"nin sosyal değişimi gerçekleştirme potansiyeli ise, Louis (2009) tarafından vurgulanan şekliyle, "kolektif eylem aracılığıyla sosyal değişimin ancak kolektif eylemin sosyo-yapısal inançları ile grup kimlik ve normlarını değiştirebilme gücüyle gerçekleşebileceği" öngörüsü açısından analiz edilmektedir.

Bu çerçevede ilk olarak Türkiye'de sağlık alanındaki dönüşüm temel dinamikleri açısından kısaca değerlendirilmekte, ardından "10:30 Kolektif Eylemleri"nin asıl tetikleyicisi olan 663 sayılı KHK, sağlık çalışanlarına getirdikleri açısından incelenmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde, çalışmadaki analizlerin dayandığı kuramsal yaklaşımlar konusunda kısaca bilgi verilmekte ve çalışmanın yöntemi üzerinde durulmaktadır. Son bölümde ise, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Çalışanları Platformu tarafından gerçekleştirilen "10:30 Kolektif Eylemleri", bireysel motivasyonlar ve sosyal değişimi gerçekleştirebilme potansiyeli açısından, katılımcılarla yapılmış görüşmeler çerçevesinde değerlendirilmektedir.

I. SAĞLIK ALANINDA DÖNÜŞÜM

Küresel ekonomik dinamiklerin ve değişen yerel ihtiyaçların etkisiyle hızlı bir değişim sürecine giren refah sistemlerinin önemli bir parçası olan sağlık sektörü de kök-

lü reform girişimlerine sahne olmuştur. Dünya'nın dört bir yanında görülen bu reform hareketlerinin temel amacı sağlık alanında hızla artan harcamaları kontrol altına almak ve verimliliği arttırmak olarak ifade edilmiştir (Keyder 2007: 7).

Ülkemizde sağlıkta dönüşümün politik altyapısı 1990-1993 yılları arasında tamamlanmıştır (Belek, 2012: 22). 1990'lı yıllarda sağlık alanında yapılan çalışmalar "sağlıkta reform" olarak adlandırılırken, 2003 yılından itibaren bu süreç "sağlıkta dönüşüm" olarak ifade edilmeye başlanmıştır (Tuaç, 2009: 90; Belek, 2012: 22). Dolayısıyla ülkemizdeki sağlık sisteminin yeniden yapılandırılmasına ilişkin çalışmaların en azından 20 yıllık bir geçmişe sahip olduğu söylenebilir. 2003 yılına gelindiğinde Türkiye ile Dünya Bankası arasında 2004-2007 yıllarını kapsayan ve Türkiye'ye 60,6 milyon Amerikan doları tutarında bir kredi açılmasını öngören bir proje sözleşmesi imzalanmıştır. Bu projenin gerekçesine göre, Türkiye'de hayat beklentisi düşük, bebek ölümleri yüksektir. Sağlık sektörü geri kalmıştır. Bunun ana sebepleri sağlık hizmeti alma konusundaki eşitsizlik, kaynak aktarımı konusundaki eşitsizlik ve zayıf yönetim sistemleridir. Projenin amacı ise, sağlık hizmetlerini tüm nüfusa yaymak ve fakir kişilerin kaliteli sağlık hizmetlerine ulaşımındaki zorlukları en aza indirmek olarak belirtilmiştir (Sözer, 2006: 47-48).

Sağlıkta Dönüşüm'ün içeriğini üç ana strateji oluşturmuştur: aile hekimliği, genel sağlık sigortası ve hastanelerin işletme mantığı ile yönetilmesi. Bu üç strateji bir arada değerlendirildiğinde, Türkiye sağlık sistemini oluşturan birinci basamak sağlık hizmetleri, hastaneler ve hizmetin finansmanı gibi bütün bileşenlerin tümünün yeniden yapılandırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır (Belek, 2012: 22-23; Pala, 2007: 18-26). Sağlık alanında neoliberal paradigmanın Türkiye'de işleyişi dünya genelinden farklı olmamıştır. Sağlıkta ticarileşme ve piyasalaşmanın rehberi IMF-Dünya Bankası tarafından hazırlanarak uygulanmıştır. Bu durum sözkonusu kurumlarla yapılan anlaşmalarda ve bu kurumlara hükümetlerce verilen niyet mektuplarında açıkça görülmektedir (Sönmez, 2011: 102).

Sağlıkta dönüşüm sürecinin bir parçası olarak gelen Genel Sağlık Sigortası'na (GSS) yapılan eleştirilerin ortak noktasını sağlık sektöründe kamunun ağırlığının azalmasına, özelleştirmenin önünün açılmasına, vatandaşlık hakkı anlayışının müşteri anlayışına dönüşmesine ve sağlık hizmetlerinde rekabet gibi yeni liberal eğilimlere karşı tepkiler oluşturmaktadır (Dericioğulları Ergun ve Ergun, 2009: 85-86).

İlk olarak, Genel Sağlık Sigortası Anayasa açısından değerlendirildiğinde, GSS'nin hukuki açıdan müessese olarak Anayasa'ya uygun olduğu görülmektedir. Sözer'in de (2007) belirttiği gibi, GSS'nden 69. maddede açık olarak söz edilmiştir. Ancak, getirilen düzenlemelerin Anayasa'nın sağlık hakkını düzenleyen aynı maddedeki "... Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir..." ifadesine uygun olması gerekir. Yani, sağlık hizmeti sadece özel sektöre bırakılamaz. Çünkü aktarılan ifadede devletin sağlık hizmeti görevini münhasıran özel kesimden sağlayamayacağı anlaşılmaktadır. "Kamu ve özel" ibaresindeki "ve" bağlacı hizmetlerin sadece özel kesime devrine engel teşkil eder.

Diğer yandan sağlık sektöründe özelleştirme biçimleri; doğrudan özelleştirmeler, hizmet alımı ve alt işverenlik sözleşmeleri ile kısmi özelleştirme, özel sağlık sigortası fonlarının arttırılması, kamusal sağlık sigortalarının kapsamının

daraltılması, cepten ödemelerin ve ek ödemelerin arttırılması, özel bireysel sağlık sigortalarının yaygınlaştırılması, özerkleştirme yoluyla özelleştirme, kamu özel ortaklığı aracılığıyla özelleştirme gibi çeşitli şekillerde görülebilmekte (Ünlütürk Ulutaş, 2011: 34-36), Türkiye’de de bu tür özelleştirmeler gündeme gelmektedir.

Sağlık hizmeti alması gereken kişiye yönelik “müşteri” anlayışı benimsendiğinde, “parası olmayan kişinin sağlık hizmeti alamaması” ve “parası olanın da ancak parasının satın alma gücüne uygun olan hizmeti satın alması” gibi iki önemli sonuç ortaya çıkmaktadır. Sağlık hizmeti alması gereken kişilere “müşteri” nitelimesinin yapılması, sağlığın temel bir insan hakkı olmasını engellemekte ve “sağlık” ancak parası olanların sahip olabildiği bir mal/hizmet biçimine dönüşmektedir (Pala, 2007: 16). Anayasa’nın 69. maddesinde düzenlenmiş olan sağlık hakkı çerçevesinde, vatandaşların sağlıklarının korunması görevi (planlama, hizmet ve denetim aşamalarının tümü itibariyle) devlete verilmiştir, dolayısıyla tamamen özel sektöre devri düşünülemez. Diğer bir deyişle sağlık hizmetlerinin sadece özel sektörden alınması Anayasa’ya uygun düşmemektedir (Sözer, 2007). Devlet tarafından konulan diğer bütün haklarda olduğu gibi sağlık hakkında da Devlet’in, “dokunmama”, “koruma” ve “bazı iş, görev ve eylemleri yapma, olanakları sağlama ve bazı hizmetleri yerine getirme” olmak üzere üç temel görevi bulunmaktadır. Dolayısıyla Anayasal bir hak olan sağlık hakkının, “sağlıklı olma hakkı” ve “sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı” olmak üzere en az iki bileşeni vardır. “Sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı” ekonomik ve sosyal bir haktır. Bu yönüyle kamu açısından belirli yükümlülükler öngörür. Devlet, altına imza attığı “Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesi”nin de bir gereği olarak bu yükümlülükleri yerine getirmek ve herkesin sağlık hizmetlerinden yararlanması için gerekli tedbirleri almak, kişilerin sağlık hizmetinden yararlanmasını sağlamak durumundadır (Sönmez, 2011: 31-32).

Anahatlarıyla açıklanan Türkiye’de sağlıkta dönüşüm sürecinin toplum açısından bazı olumlu yansımaları da bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sistemi kapsamındaki nüfusun artması, Yeşil Kartlı sayısındaki artış, Yeşil kart sahibi olanların yararlandıkları hizmet paketinin genişlemesi, SSK’lıların diğer sosyal güvenceliler gibi istedikleri sağlık kurumuna başvurabilmeleri (Belek, 2012: 57) gibi sayılabilecek bu olumlu yansımalar yanında, TÜİK’in 2011 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması sonuçlarına göre, sağlık sisteminden memnun olanların oranının %75’lerde olması (TÜİK, 2012: 29) ve ilaç ve tedavi masraflarını kendisinin karşıladığını belirtenlerin oranının 2004 yılında % 28’den (TÜİK, 2005: 42) 2011 yılında % 11’e (TÜİK, 2012: 32) düşmüş olması sağlıktaki dönüşümün içeriğinin halk tarafından tam olarak anlaşılammış olmasına işaret etmektedir (Benzer bir görüş için bkz. Keyder, 2007: 34).

Ancak sağlık sistemindeki yapısal nitelikli bu dönüşüm, önemli sorunları da gündeme getirmiştir. Sağlık harcamalarının öngörülenin üzerinde yükselmesi ve performans dayalı ücret uygulamasının bu harcama artışından sorumlu tutulması, sağlık çalışanlarının üzerindeki iş yükünün ileri derecede artmış olması, birinci basamakta aile hekimliğine geçişin şu anda halkın farkında olmadığı bazı önemli etkiler yaratacak olması (Belek, 2012: 58) gibi sorunlar yanında, günümüzde sağlık hizmetinin, “kamusal bir hizmet” uzaklaşarak, özelleşme, ticarileş-

me, piyasalaşma sonucu kâr ve sermaye birikimi alanına sokulmuş olduğu görülmektedir. Sağlık hizmeti üretenlere “işgücü” gözüyle bakan, uzman hekiminden niteliksiz hastane çalışanına kadar her tür “işgücü”nü en düşük maliyetle kullanma çabası ön plandadır (Sönmez, 2011: 101; Ünlütürk Ulutaş, 2011: 357). Sağlık çalışanlarının istihdam koşulları, gerek yasalarda gerekse teşkilat yapısında gerçekleştirilen düzenlemeler ile özel sektör istihdam yapısıyla benzeştirilmiştir (Ünlütürk Ulutaş, 2011: 361). Sağlık hizmetini tüketen kişiye de ödediği vergiler ve sosyal sigorta priminin karşılığı olarak en ekonomik üretimli hizmeti sunma çabası ağır basmaktadır. Sağlık hizmeti alan kişinin buna karşılık daha fazla cepten ödeme yapması beklenmektedir (Sönmez, 2011: 102). Özetle sağlıkta hayata geçirilen ve neoliberal güdülerle hareket eden “reformun” etkilerinin hiç de olumlu olmadığı ve gidilen yönün gelecek için iyimser olmayı gerektirmekten uzak olduğu (Acar, 2010: 175) söylenebilir.

II. 663 SAYILI SAĞLIK BAKANLIĞI VE BAĞLI KURULUŞLARININ TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME (KHK)

Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Çalışanları Platformu’nun (DEÜSÇT) sağlık alanındaki dönüşüme ve sosyal hak kayıplarına yol açan uygulamalara yönelik 10:30 kolektif eylemlerini harekete geçiren dönüm noktası, 663 sayılı KHK’nin yayınlanması olmuştur. Bu nedenle çalışmada sözkonusu KHK’nin niteliği, içeriği ve çeşitli çevrelerden bu KHK’ye gelen tepkiler daha ayrıntılı değerlendirilmiştir. İzmir Tabip Odasının 11 Kasım 2011 tarihli “Değerlendirme Raporu”nda da belirtildiği şekliyle; 02.11.2011 tarihli Resmi Gazete’nin mükerrer sayısında yayınlanan 663 sayılı KHK ile Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarının teşkilat yapısını düzenleyen 181 sayılı KHK yürürlükten kaldırılmış ve birçok kanunda değişiklikler yapılmıştır. 663 sayılı KHK ile Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarının teşkilat yapısı esaslı şekilde değiştirilmiş, Sağlık Bakanlığına bağlı yeni genel müdürlükler, Kurullar ihdas edilmiş, personel rejimine ilişkin düzenlemeler yapılmış; Kamu Hastane Birlikleri kurulması, Sağlık Serbest Bölgeleri oluşturulması, yabancı hekim ve hemşire çalıştırılması, meslek örgütlerinin yetkilerinin kısıtlanması, sağlık personelinin meslekten geçici veya sürekli men edilmesi yönünde düzenlemeler yapılmıştır. 663 sayılı KHK kurumsal düzeyde öngördüğü yeni yapılanmalarla, öncelikli olarak sağlık çalışanlarının çalışma koşullarını etkilemekle birlikte, özellikle tıp fakültelerine yönelik müdahaleler çerçevesinde tıp fakültesi hastanelerinin eğitim ve araştırma faaliyetlerinden uzaklaştırılması, sözleşmeli personel çalıştırma, performans sisteminin yaygınlaşması gibi uygulamalarla dolaylı olarak halkın nitelikli sağlık hizmeti alma hakkına da tehdit oluşturmaktadır (İzmir Tabip Odası, 2011).

Ayrıntılı düzenlemeler içeren ve sağlık alanında köklü değişimler getiren bu KHK’nin milletin iradesinden uzak bir şekilde ve ilgili sosyal tarafların ve sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine başvurulmaksızın çıkarılmış olması yanında, sağlık alanındaki çalışma hayatına zarar verecek nitelikler taşıması bu alandaki birçok çevre tarafından eleştirilmiştir. Bu tepki ve eleştirilerin başında Dünya Tabipleri Birliği (DTB) gelmektedir. DTB 11 Ocak 2012 tarihinde 150’yi aşkın üyesine gönderdiği mektupta sözkonusu KHK’nin meslek örgütünün özerkliğine bir saldırı olduğunu belirterek, üyelerini Türkiye’deki meslektaşlarına destek vermeye çağırmıştır (DTB, 2012).

Diğer yandan, 20 Kasım 2011 tarihinde Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyeleri'nin hazırladıkları ve kamuoyuna sundukları bildiriye, “663 sayılı Kanun Hükmünde Kararname tıp fakültelerinin bilimsel özgürlüklerini yitirmesine yol açmaktadır. Bilimsel özerklik olmadan eğitim ve araştırma olamaz” şeklinde ifadeler yer almıştır (Alakarga, Kasım 2011).

KHK hem Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi (DEÜTF) Hastanesi'nde hem de onun dışında sağlık alanındaki birbirinden farklı çevreler tarafından tepki ile karşılanmıştır. Türkiye genelinde bakıldığında, Türk Tabipleri Birliği (TTB), İstanbul Tabip Odası (İTO), Türk Biyoetik Derneği (TBD), Türkiye Aile Hekimleri Uzmanlık Derneği (TAHUD), Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER) gibi birçok meslek kuruluşu başta Anayasa'ya aykırılığı olmak üzere, sağlık alanında yaratacağı sorunları vurgulayıcı rapor ve değerlendirmelerle kararnameyi çeşitli biçimlerde eleştirmişlerdir.

Daha önce de belirtildiği gibi, 663 Sayılı KHK, DEÜTF açısından daha özel bir önem de taşımaktadır. Bu önem, KHK'nin DEÜSÇP'nun “10:30 kolektif eylemleri”nin başlangıcında aktif rol üstlenmesinden kaynaklanmaktadır. DEÜSÇP'nun bir bileşeni, DEÜTF Öğretim Üyesi ve İzmir Tabip Odası Başkanı Prof. Dr. Erdener Özer, KHK'nin “10:30 Kolektif Eylemleri”yle bağını “663 sayılı KHK'nin 2 Kasım günü milletin iradesinden kaçırılarak yayınlanması ve yürürlüğe girmesi üzerine, DEÜTF Hastanesi'nde eş zamanlı olarak sürmekte olan, DEÜSÇP tarafından yürütülen “10:30 Öğretim Üyeleri Eylemi” daha anlamlı bir yola girmiştir” şeklinde vurgulamıştır (Alakarga, sayı 9, 05.12.2011).

Özetle, 663 Sayılı KHK hem genel olarak sağlık alanındaki dönüşüme yeni boyutlar getirmesi, hem de DEÜTF çalışanlarında duyarlılığa sebep olarak “DEÜSÇP'nun 10:30 Kolektif Eylemleri”nin başlatılmasına yol açması nedeniyle önemli bir gelişme olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, bu çalışmanın öncelikli amacı “DEÜSÇP 10:30 Kolektif Eylemleri”ni, evrilme süreci ve diğer bütün yönleriyle dikkate alarak bireysel ve sosyal açıdan analiz etmektir. Bu çerçevede sözkonusu eylemlerin nitelikleri ile ilgili değerlendirme kolektif eylem yazınında mevcut olan bazı kuramsal yaklaşımlar ışığında gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın nitel araştırma bölümüne geçmeden önce, bu yaklaşımlardan da kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

III. KOLEKTİF EYLEMLERİN ANALİZİNDE İKİ KURAMSAL YAKLAŞIM: KOLEKTİF EYLEM MOTİVASYONLARININ SINIFLANDIRILMASI İLE KOLEKTİF EYLEM YOLUYLA SOSYAL DEĞİŞİM YARATABİLME

Daha önce de belirtildiği gibi, çalışma “*bireyler kolektif eyleme nasıl motive olurlar?*” ve “*kolektif eylem sosyal değişim meydana getirmek için nasıl kullanılabilir?*” şeklindeki iki temel soruya dayanmaktadır. Bu sorular, DEÜSÇP “10:30 Kolektif Eylemleri” açısından tekrarlandığında ise, “*bu eylemlere katılanların temel motivasyonları nelerdir?*” ve “*eylemler istenen sosyal değişimleri meydana getirme potansiyeli taşımakta mıdır?*” şeklini almaktadır. Dolayısıyla bu sorulara verilecek cevaplar, en başta eylemlerin “kolektif” olma özelliği ile ilişkilidir.

Sosyal değişimin temel mekanizmalarından biri olarak kolektif eylemler genel ifadesiyle, “grubun bütünsel olarak statü, güç ya da etkisini artırmayı amaçlayan eylem” olarak tanımlanabilmektedir (von Zomeren ve Iyer, 2009: 646). Kolektif eylemin her zaman için gerçek kolektiflikler gerektirmediği de belirtilmelidir. Ko-

lektif eylemde önemli olan, eyleme katılan kişi sayısından çok, bir grubun statü, güç ya da etkisini değiştirmek ve geliştirmek şeklinde bir amaç taşımasıdır (von Zomeren ve Iyer, 2009: 646). Dolayısıyla, kolektif eylem, mitinglere katılma gibi kitlesel siyasi eylemlerin yanında, daha bireysel düzeyde bir imza kampanyasını desteklemek ya da oy vermek biçiminde de olabilir. Bunun da ötesinde, bireyler, temel amacı kolektif eylemi yöneterek sosyal değişim yaratmak ve diğer bireyleri kendilerine katılmaya teşvik etmek olan sosyal hareket örgütlenmeleri oluşturabilirler (Klandermans, 1997: 19).

Kolektif eylemlere katılan bireylerin bunun için nasıl motive oldukları sorusu, kolektif eylem yazınında sıklıkla yer almıştır. Bu noktada çok sayıda kuramsal açıklama getirilmeye çalışılmıştır. Çok genel olarak bakıldığında, üç öznel açıklamanın daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Buna göre; grup temelli adaletsizliğe ilişkin algılamalar ve duygularla karakterize olan “Göreceli Yoksunluk Kuramı”, politikleşmiş sosyal özdeşleşmeyi ifade eden “Sosyal Kimlik Kuramı” ve uygun kaynaklara yönelik araçsal maliyet-fayda beklentilerini içeren “Kaynakların Harekete Geçirilmesi Kuramı”, bireylerin kolektif eyleme neden katıldığı sorusuna çeşitli açıklamalar getirmektedir. Dolayısıyla, kolektif eyleme katılma, algılanan adaletsizlik, algılanan fayda ya da kimlik duygusu çerçevesinde ortaya çıkmaktadır (von Zomeren ve Iyer, 2009: 646). Her bir kuramın kendi geleneksel görüşü çerçevesinde geliştiği ve kolektif eyleme motive olma konusunda çoğu zaman birbirleriyle çelişen açıklamalar getirdikleri de belirtilmektedir.

Çalışmamızda kolektif eyleme yönelik bireysel motivasyonlar, kimlik edinme duygusunun karakterize ettiği “Sosyal Kimlik Kuramı”na dayanan, diğer yandan da Tetlock’un üç sosyal fonksiyonist metaforunun kolektif eyleme uyarlanmasını içeren üçlü sınıflandırma çerçevesinde değerlendirilmiştir. von Zomeren ve Spears (2009), Tetlock’un (2002: 452) bireylerin eylemlerinde *ekonomist*, *politik* ya da *değerci* bir yaklaşım sergileyebilecekleri öngörüsünden hareket ederek, kolektif eylem aracılığıyla bireysel amaçlara ulaşma çabası içinde olanların “*Ekonomistler*” olarak adlandırılabilirliğini belirtirken, bir de bireylerin kolektif eylem aracılığıyla grup temelli amaçlara ulaşmaya çabalayabileceklerini ileri sürmüşlerdir. Bireylerin grup temelli amaçları takip etmeleri durumunda da “*Politikler*” ve “*Değerciler*” olmak üzere farklı motivasyonlar taşıyan iki grubun sözkonusu olabileceğini belirtmişlerdir. von Zomeren ve Spears’a göre, içinde buldukları grupla düşük özdeşleşme yaşayan bireylerin “*ekonomist*” olarak nitelendirilmesi, grubuyla yüksek düzeyde özdeşleşmiş olanların ise motivasyonlarındaki farklılığa bağlı olarak “*Politikler*” ya da “*Değerciler*” olarak adlandırılması mümkündür (2009: 662). *Tablo 1’de* sözkonusu sınıflandırma ve motive edici temel unsurlar izlenmektedir.

Bireysel düzeyde bakıldığında, öznel faydayı maksimize etmeyi amaçlayan, bireysel faydaların bireysel maliyetlere ağır basacağını düşünen ve grubun faydalılığına ilişkin inançlar taşıyan bireylerin “*Ekonomistler*” kategorisine dahil edildiği görülmektedir. “*Ekonomistler*”in grubun faydalılığına olan inançları, sadece elde edilecek ekonomik nitelikli faydalarla ilişkilidir. Bunun dışında ekonomistlerin grupla özdeşleşme düzeylerinin düşük olduğu belirtilmektedir (von Zomeren ve Spears, 2009: 663).

Diğer yandan, von Zomeren ve Spears, sosyal yapıda grup temelli metaforların da sözkonusu olduğunu ve bunların da “*Politikler*” ve “*Değerciler*” olarak kategorize edilebileceklerini belirtmektedir. Kolektif eylem açısından bu metaforlar, “gru-

Tablo 1: Kolektif Eylem Motivasyonlarının Sınıflandırılması

Grupla Düşük Özdeşleşenler	Ekonomistler Öznel faydayı maksimize etmek Maliyet ve faydaların hesaplanması Grubun fayda inançları
Grupla Yüksek Özdeşleşenler	Politikler Sorumlu olunan gruba karşı olumlu bir kimliği sürdürmek Güç mücadelesinin kamusal alanda sürdürülebileceğine ilişkin farkındalık
	Değerciler Kutsal norm ve değerleri dünyevi saldırılardan korumak

Kaynak: von Zomeren ve Spears (2009: 667).

bun dış gerçeklikle ilişkisini olumlu bir şekilde değiştirme yönündeki isteği” şeklinde ifade edilebilen sosyal değişime yönelik motivasyon olarak da görülebilmektedir. “Politikler”in kolektif eyleme yönelik motivasyonları, farklı sosyal gruplara yönelik sorumluluklarına dayanırken, “Değerciler”in motivasyonları, sosyal yaşamı yönlendiren temel değerlerin korunmasına dayanmaktadır. Dolayısıyla bu iki metafor, bireylerin sosyal değişime ulaşmaya yönelik kolektif eyleme katılma motivasyonlarının grup-temelli olabileceğini de kabul etmekte ve bireylerin sosyal kimlikleri aracılığıyla daha geniş bir sosyal yapıya bağlandıklarını vurgulamaktadır (2009: 663).

“Ekonomistler”in kolektif eylem yönündeki motivasyonları daha açık ve anlaşılır iken, “Politikler” ve “Değerciler” açısından belirleyici olan birkaç nokta üzerinde durulmalıdır. Örneğin “Politikler”in bir kolektif eyleme destek verme kararında, gruplar arasındaki güç farklılıklarına rağmen sosyal değişimi başarma motivasyonu önemli rol oynamaktadır. Diğer bir deyişle, “Politikler” değerli kaynakları kontrol eden ve daha fazla haklara sahip olan önemli bazı grupların varlığını kabul etmekle birlikte, istenen sosyal kimliği oluşturma ve sürdürme yönünde harekete geçmeye eğilimlidirler (von Zomeren ve Spears, 2009: 668). “Politikler” açısından sosyal kimliğin özellikle de politik bir nitelik kazandığında, kolektif eylem için daha da fazla rol oynadığı belirtilmektedir. Politikleşmiş bir kimliğe sahip olan bireylerin, kamusal alanda geçen bir toplumsal güç mücadelesi konusunda daha bilinçli oldukları ve dolayısıyla sosyal kimliklerinin doğasında, kolektif eyleme eğilimliliğin bulunduğu ifade edilmektedir. Politikleşmiş kolektif kimlik, grup üyelerinin güç mücadelesine girişmeye yönelik açık motivasyonlarının temelini oluşturan bir kimlik olarak anlaşılabilir. Böyle bir kimliğin varlığı halinde, grup üyelerinin bu mücadelenin daha geniş ve kapsamlı bir sosyal yapıda ortaya çıktığını bilerek ve ona göre örgütlenerek bilinçli ve duyarlı bir şekilde kolektif eyleme destek vermesi beklenir. Bir kimliğin politikleşme derecesi, grup üyelerinin, grup adına güç mücadelesine bilinçli bir şekilde katılmalarına bağlıdır. Diğer bir deyişle grup üyelerinin; paylaşılan grup üyeliğine, karşıt grubun ve özellikle de bu güç mücadelesinden etkilenen ve onu etkileyen daha geniş bir sosyal yapının varlığına ilişkin farkındalıkları ve bunun düzeyi, politikleşmiş kimliklerinin de temelini oluşturur (Simon ve Klendermans, 2001: 323-324). Özetle, “Poli-

tikler”in sosyal yapıda kendilerinden daha güçlü bir grupla kolektif eylem aracılığıyla mücadele ederek sosyal değişim gerçekleştirmeye çalışmalarında bilinçli bir sosyal kimlikle hareket etmeleri belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla burada bireylerin dünya görüşleri ve içinde buldukları sosyal yapıdaki güç ilişkilerine bakış açıları da önem taşımaktadır.

Kolektif eyleme yönelik motivasyon sınıflandırmasında üçüncü kategoriye oluşturan “*Değerciler*” açısından bakıldığında, onları kolektif eyleme yönlendiren temel motivasyonların daha anlaşılır olduğu görülmektedir. Gerçekten de “*Değerciler*”, temelde bir takım değerleri korumak üzere harekete geçerler. Bireylerin mevcut sosyal yapıdaki temel kuralların mutlak olduğuna inanmaları ve bu kuralları bozan durumlara karşı çıkararak “kutsal” değerlerin korunması gerektiğini düşünmeleri durumunda “*Değerciler*” olarak nitelenmesi mümkün olmaktadır. “*Değercilerin*” bakış açısından bazı değerlerin ikame edilmesi mümkün değildir ve bu nedenle kutsal değerlerin dünyevi saldırılardan korunması kaçınılmazdır (von Zomeren ve Spears, 2009: 670). Diğer yandan, “*Değerciler*”in ait oldukları sosyal grubun temel değerlerini, bu değerler tehdit altındayken daha fazla koruma motivasyonu taşıdıkları da belirtilmektedir (von Zomeren ve Spears, 2009: 673). Dolayısıyla “*Değerciler*”, ait oldukları sosyal grupla yüksek düzeyde özdeşleşmiş olan ve bu sosyal grubun “kutsal” ve “ikame edilemez” olarak kabul ettikleri temel değerleri koruma ve sürdürme motivasyonunun belirleyici olduğu grubu oluşturmaktadır.

Çalışmada cevabı aranan ikinci soru olan “kolektif eylem sosyal değişim meydana getirmek için nasıl kullanılabilir?” sorusu, kolektif eylem yazınında bireylerin kolektif eyleme yönelik motivasyonlarından sonra üzerinde en çok durulan konulardan biridir. Bir kolektif eylemin sosyal değişim yaratabilme potansiyeli ile ilgili en temel varsayım, Louis tarafından ifade edildiği şekliyle, “bu potansiyelin kolektif eylemin, sosyo-yapısal inançları ve grup kimliklerini değiştirebilmesine bağımlı olduğu”dur. Diğer bir deyişle, kolektif eylem grup içerisinde üst kimlikler ve herkes tarafından paylaşılan inançlar oluşturabilmesi durumunda sosyal değişim yaratmaya daha fazla yaklaşır. Gerçekten de kolektif eylem başlatma sürecinde daha dezavantajlı konumda olduğunu düşünen grup kendi içinde kapsayıcı bir üst kimlik yapılandırır ve böylelikle avantajlı grup tarafından bir bütün olarak daha görünür hale gelmeye ve bir kolektif bir güç olarak algılanmaya çalışır (Louis, 2009: 730). Kolektif eylemin, görünürlüğü olan bir üst kimlik yaratmak suretiyle, avantajlı grupların gruplar arası eşitsizliğin meşruluğuna ilişkin algılamalarını değiştirerek, onları onarıcı bir takım eylemlere girişmeye yönlendiren ahlaki duygularını harekete geçirebileceği belirtilmektedir (Iyer vd., 2007: 574). Dolayısıyla, bir kolektif eylemin sosyal değişim yaratma gücü büyük ölçüde, grup içerisinde “*norm birliği sağlamak*” suretiyle “*üst bir kimlik*” oluşturabilmeye dayanmaktadır. Diğer yandan, bir “*kolektif eylemin sürekliliği*”nin de sosyal değişimi yaratma yönünde etkili olduğu, yaratılan üst kimliği daha da görünür kılmak ve bu kimliğin grup içindeki temellerini sağlamlaştırmak açısından şüphesiz dikkate alınmalıdır.

IV. DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK ÇALIŞANLARI PLATFORMU “10:30 KOLEKTİF EYLEMLERİ”NE İLİŞKİN NİTEL ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu son bölümünde, DEÜSÇP tarafından Kasım 2011’den bu yana düzenli olarak yürütülen “10:30 Kolektif Eylemleri”ne ilişkin yapılan nitel araştırma süreci ve sonuçları üzerinde durulacaktır.

1. Yöntem

Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının nedeni, “10:30 Kolektif Eylemleri” hakkında, bu eylemleri başlatan ve katılarak destek veren sağlık çalışanlarının birincil kaynak olarak dinlenmesiyle, eylemlere katılanların motivasyonları ve eylemlerin niteliği ile ilgili bilgi toplamanın amaçlanmış olmasıdır. Bu çerçevede sözkonusu eylemleri başlatan grup içinde olan ve bunun dışında eylemlere çeşitli şekillerde destek veren sağlık çalışanları arasından, çalışmaya katılmaya gönüllü olanlar ile yaklaşık 1 saat süren görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada nitel araştırmanın, “*durum çalışması*” deseninden yararlanılmıştır. Durumlar karşımıza çeşitli biçimlerde çıkabilmektedir. Bir birey, bir kurum, bir grup, bir ortam çalışılacak durumlara örnek oluşturabilir. Amaç belirli durumlara ilişkin sonuçlar ortaya koymaktır. Nitel durum çalışmasının en önemli özelliği, bir ya da birkaç durumu derinlemesine araştırılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 77). Araştırmada bir durumu yansıtan “10:30 Kolektif Eylemleri”nin derinlemesine araştırılması ve bu eylemlere ilişkin çeşitli sonuçlar ortaya çıkarılması amaçlandığından, durum çalışması deseni seçilmiştir. Durum çalışması deseni, durumu derinlemesine araştırırken genellikle birden fazla veri toplama yöntemi kullanılır. Bu yolla zengin ve birbirini doğrulayabilecek veri çeşitliliğine ulaşmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 77).

Bu nedenle araştırma sürecinde, mevcut durum itibarıyla Cuma günleri saat 10:30’larda gerçekleştirilen eylemlerden dördü bizzat yerinde izlenmiş, eylemler fotoğraflar ve video çekimleri aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Ayrıca, “10:30 Kolektif Eylemleri”nin her haftaki gündemini planlayan yürütme toplantılarından birine katılmış ve toplantıdaki görüşmeler kayıt altına alınarak eylemlerin planlanması aşaması ile ilgili bilgiler de toplanmıştır. Son olarak, “10:30 Kolektif Eylemleri”nin yayın organı olan *Alakarga* bülteninin eylemin başından bu yana yayınlanan sayıları incelenerek, araştırma sonuçları bu bilgilerle de desteklenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla, “10:30 Kolektif Eylemleri”ne ilişkin yapılan durum çalışmasında birden çok yöntem aracılığıyla veri toplanmıştır.

Çalışmada, “dikkatlice yazılmış ve belirli bir sıraya konmuş bir dizi sorudan oluşan ve soruların her görüşülen bireye aynı tarzda ve sırada sorulduğu” yaklaşım olarak tanımlanan (Patton, 1987: 112’den aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2006: 123) standartlaştırılmış açık uçlu görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede görüşmeye katılan sağlık çalışanlarına; “*eylemlerin başlangıç zamanı*”, “*eylemlerin başlangıcındaki temel hareket noktası*”, “*bireysel olarak bu eylemlere katılma nedenleri*”, “*halen eylemlerin neye karşı yürütüldüğüne ilişkin düşünceler*”, “*eylemlerin ne zamana kadar devam edebileceğine ilişkin kestirimler*”, “*sosyal çevreler ile üniversite ve hastane yönetiminden eylemlere yönelik destek ya da engellemelerin olup olmadığı*”, “*Alakarga bülteninin amacı*” gibi konularda sorular yöneltilmiş, bunun dışında katılımcılara “*eylemlerle ilgili paylaşmak istedikleri başka bir bilgi ya da görüşlerinin olup olmadığı*” sorulmuştur.

2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini “10:30 Kolektif Eylemleri”ni başlatan ve yürüten Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Çalışanları Platformu (DEÜŞÇP) üyeleri oluşturmaktadır. DEÜŞÇP, Dokuz Eylül Hastanesi’nde çalışan uzman doktor, asistan doktor,

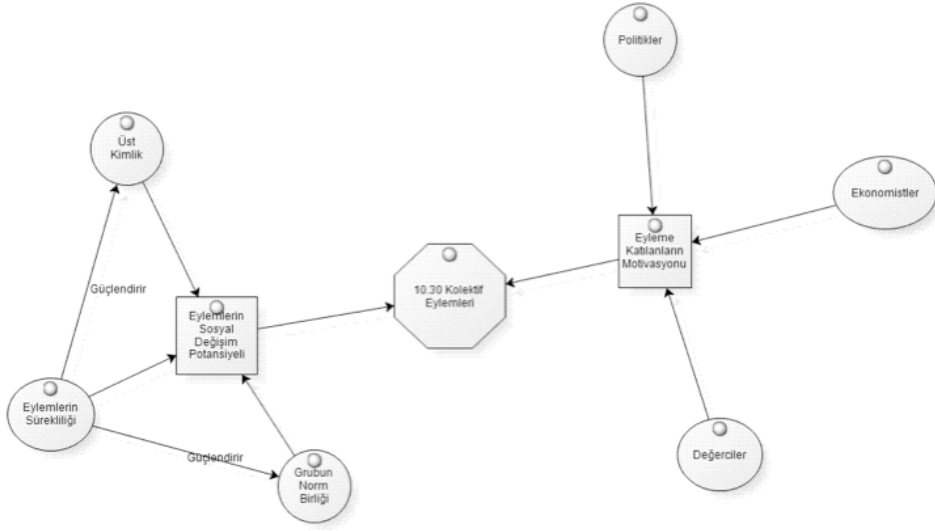
Tablo 2: Araştırmanın Örneklemine İlişkin Bilgiler

	Cinsiyeti	Diğer Bilgiler	DEÜŞÇP Bileşeni Olarak Statüsü	Eylemlere Katılma Süresi
A Kişisi	Erkek	Öğretim Üyesi – Halk Sağlığı ABD	<i>Alakarga</i> bültenin çıkarılmasında önemli bir rolü var.	Başından beri her eyleme katılıyor.
B Kişisi (3 Kişilik Laboratuvar Ekibi)	2'si Kadın 1'i Erkek	Araştırma Görevlisi (K) Biyolog (K) Laboratuvar Teknisyeni (E)	Araştırma Görevlisi olan kişi Sağlık Emekçileri Sendikası (SES) İşyeri Temsilcisi. Ayrıca Platformun Yürütme Kurulunda da bulunuyorlar.	Başından beri her eyleme katılıyorlar.
C Kişisi	Erkek	Asistan Doktor – Nöroloji ABD	Asistan temsilcisi. Ayrıca eylemlerde de sözcü olarak görev alıyor. Platformun Yürütme Kurulunda da bulunuyor.	İki eylem dışındaki bütün eylemlere katılmış.
D Kişisi	Erkek	Öğretim Üyesi – Halk Sağlığı ABD	<i>Alakarga</i> Bülteninin çıkarılmasına destek veriyor.	Başından beri eylemlere katılıyor.
E Kişisi	Erkek	Öğretim Üyesi – Göğüs Hastalıkları ABD	Eylemleri başlatan grup içinde yer alıyor.	Başından beri bütün eylemlere katılıyor.
F Kişisi	Erkek	Öğretim Üyesi – Patoloji ABD	İzmir Tabip Odası Başkanı (görüşmenin yapıldığı dönemde başkanı ve bu kimlikle eylemlere katılıp, bildiriler sundu). Ayrıca Platformun Yürütme Kurulunda da bulunuyor.	Başından beri bütün eylemlere katılıyor
G Kişisi	Erkek	Öğretim Üyesi – Anestezi ve Reanimasyon ABD	Platformun Yürütme Kurulunda da bulunuyor.	Başından beri bütün eylemlere katılıyor.
H Kişisi	Kadın	Hemşire – Kadın Hastalıkları ve Doğum ABD	SES İşyeri temsilcisi. Platformun Yürütme Kurulunda da bulunuyor.	Başından beri bütün eylemlere katılıyor.

hemşire, laboratuvar teknisyeni, biyolog, taşeron işçiler ve öğrencilerin oluşturduğu bir örgütlenmedir. Bu platformun bir yürütme kurulu bulunmakta ve platformun her bir bileşeni yürütme kurulunda eşit olarak temsil edilmektedir. Yürütme kurulu, platformun haftalık ve daha uzun süreli eylemlerinin örgütlenmesi ve bildirimlerinin hazırlanması ile genel olarak eylemlerin gidişatı konularında kararların verilmesinden sorumludur. Araştırmanın örnekleme üyeleri arasında seçilmiştir.

Örneklemin seçilmesinde nitel araştırma yöntemlerinin örnekleme seçimi ile ilgili temel ilkelerinden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalarda genellikle ilk elden ve sübjektif bilgi toplanması amaçlanır. Dolayısıyla örnekleme stratejisi amaçlı örneklemedir ve bu bağlamda tesadüfi olmayan örnekleme yapılır (Baş ve Akturan, 2008: 90). Amaçlı örnekleme yöntemleri, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermekte, olgular ile olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olmaktadır. Araştırmanın örnekleme, amaçlı örnekleme yöntemlerinden “kartopu ve zincir örnekleme” yöntemine göre belirlenmiştir. Araştırmacının problemine yönelik zengin bilgi kaynağı

Şekil 1: 10:30 Kolektif Eylemleri Tematik Modeli

olabilecek birey veya durumların saptanmasında etkili olan bu yöntem ile örneklem seçmede süreç “bu konuda en çok bilgi sahibi kimler olabilir?”, “bu konuyla ilgili olarak kim ya da kimlerle görüşmemi önerirsiniz?” gibi sorularla başlar. Süreç ilerledikçe elde edilen isimler veya durumlar tıpkı bir kartopu gibi büyüyerek devam eder, ön plana çıkan isim ve durumlar araştırmacının örneklemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 111).

Bu çerçevede DEÜŞÇP içerisindeki farklı bileşenleri temsil eden 8 kişi (1’i Merkez Laboratuvarı’ndan 3 kişi birlikte olmak üzere) ile görüşülmüştür. Örnekleme ilişkin bilgiler *Tablo 2*’de verilmiştir.

Tablo 2’den anlaşıldığı gibi, “10:30 Kolektif Eylemleri”ni örgütleyen ve bu sürecin çeşitli aşamalarında aktif rol üstlenen kişilerle görüşülmüştür. Bu çerçevede, görüşülen kişiler arasında öğretim üyeleri ağırlıklı olmak üzere, hemşire, asistan temsilcisi, laboratuvar teknisyeni gibi farklı statüye sahip sağlık çalışanları da yer almıştır. Diğer yandan, yetkili sendika işyeri temsilcisi ve İzmir Tabip Odası Başkanı gibi farklı meslek örgütlerini temsil eden kişiler de görüşülenler arasındadır.

3. Verilerin Analizi

Araştırmada 8 kişi ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ve yürütme toplantısı dijital olarak kaydedildikten sonra iki farklı kişi tarafından ayrı ayrı yazıya dökülmüş ve her bir görüşmeye ilişkin iki kişi tarafından ayrı olarak oluşturulan yazılı metinler karşılaştırılarak bütünleştirilmiştir. Araştırmada verilerin analizinde NVivo 9 programı kullanılmıştır. Bu amaçla, görüşme metinleri ve yürütme toplantısı metni NVivo programına aktararak analizler gerçekleştirilmiştir. Analiz aşamasında öncelikle araştırmanın iki yönlü amacından hareket edilerek, temel kodlar oluşturulmuştur. Kodların oluşturulması sırasında; “eylemlere katılanların temel motivasyonları nelerdir?” sorusunun cevabı için önceki bölümde açıklanan von Zomeren ve Spears’ın üçlü

sınıflandırmasına uygun olarak, “*Ekonomistler*”, “*Politikler*” ve “*Değerciler*” olmak üzere üç kod kullanılmıştır. Diğer yandan, “*eylemler istenen sosyal değişimleri meydana getirme potansiyeli taşımakta mıdır?*” sorusu için ise, Louis’in öngörüsü çerçevesinde “*Grubun Norm Birliği*” ve “*Üst Kimlik*” kodları belirlenmiş, hem norm birliğini güçlendirecek hem de üst kimliği daha görünür kılacak potansiyeli olan bir değişken olarak da “*Eylemlerin Sürekliliği*” kodu eklenmiştir. Dolayısıyla, her bir soru için oluşturulan üçer kod çerçevesinde araştırmada toplam 6 kod kullanılmıştır.

Görüşme yapılan kişiler ile yürütme toplantısının metinleri, birkaç kez okunarak içerdikleri çeşitli ifadeler araştırmada kullanılan kodlara göre kodlanmıştır. Kodlama işleminden sonra, yapılan çeşitli analizler çerçevesinde bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmada kodlamalar çerçevesinde ulaşılan bulgular, eylemlerin yayın organı olan *Alakarga* bülteninin çeşitli sayılarında yer alan görüş ve yazılarla da desteklenmeye çalışılmıştır.

4. Bulgular

Aşağıda araştırma bulguları; araştırmanın modeli ve katılımcıların kodlamaları olmak üzere iki başlıkta değerlendirilmektedir.

a. Araştırmanın Modeli

Daha önce de belirtildiği gibi, “10:30 Kolektif Eylemleri” konu edilerek yapılan bu araştırmada iki temel soru üzerinden hareket edilmiştir. Bu çerçevede araştırmada; “*Eyleme Katılanların Motivasyonu*” ve “*Eylemlerin Sosyal Değişim Potansiyeli*” olmak üzere iki tema belirlenmiştir. Her bir tema üçer kod içermektedir. Buna göre araştırmanın modeli *Şekil 1*'de izlendiği gibi oluşturulmuştur.

Modelde izlendiği gibi, araştırmada “10:30 Kolektif Eylemleri”, “*Eyleme Katılanların Motivasyonu*” ve “*Eylemlerin Sosyal Değişim Potansiyeli*” temaları çerçevesinde analiz edilmiştir. “*Eyleme Katılanların Motivasyonu*” teması, kolektif eylem yazınında yer alan üçlü sınıflandırma doğrultusunda “*Ekonomistler*”, “*Politikler*” ve “*Değerciler*” olmak üzere üç kod ile araştırılmıştır. “*Eylemlerin Sosyal Değişim Potansiyeli*” teması ise, yine yazındaki kuramsal öngörülere dayanılarak, “*Grubun Norm Birliği*”, “*Üst Kimlik*” ve “*Eylemlerin Sürekliliği*” kodları ile analiz edilmiştir. Bu tema altında “*Eylemlerin Sürekliliği*”nin hem “*Grubun Norm Birliği*”ni sağlamlaştırma hem de “*Üst Kimlik*”in görünürlüğünü artırma potansiyeli nedeniyle, “*Eylemlerin Sürekliliği*” kodu ile “*Grubun Norm Birliği*” ve “*Üst Kimlik*” kodları arasında ayrı ayrı bağlantılar kurulmuştur.

b. Katılımcıların Kodlamaları

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların verdikleri bilgiler arasında her bir koda ilişkin vurgulamalarını değerlendirmek üzere NVivo programında matrisler oluşturulmuştur. Buna göre, sırasıyla *Tablo 3* ve *Tablo 4* katılımcıların temalarda yer alan her bir kodu vurgulama sayılarını göstermektedir.

Eyleme katılanların motivasyonu matrisi incelendiğinde, görüşmelere katılanlardan hiçbirinin “*Ekonomistler*” kodu çerçevesinde bir bilgi vermemiş olduğu dikkati çekmektedir. Daha önceki açıklamalardan da hatırlanacağı gibi, “*Ekonomistler*” öznel faydayı maksimize etmeyi amaçlayan, bireysel faydaların bireysel

Tablo 3. Eyleme Katılanların Motivasyonu Matrisi

	Ekonomistler	Değerciler	Politikler
A Kişisi	0	2	1
B Kişisi	0	3	2
C Kişisi	0	3	1
D Kişisi	0	4	2
E Kişisi	0	6	1
F Kişisi	0	1	1
G Kişisi	0	4	0
H Kişisi	0	6	1
Yürütme Toplantısı	0	1	0
TOPLAM	0	30	9

maliyetlere ağır basacağını düşünen ve grubun faydalılığına ilişkin inançlar taşıyan bireyler olarak değerlendirilmekteydi. Dolayısıyla, “10:30 Kolektif Eylemleri”nin katılımcıları ile yapılan bu araştırmada, eyleme katılma motivasyonları arasında sözkonusu ekonomik nitelikli kaygılara hiç vurgu yapılmadığı görülmektedir. Bu durumun sadece katılımcıların kendi motivasyonlarını değil eylemin bütünsel niteliğini yansıttığı, katılımcıların konuşmaları sırasındaki bazı ifadelerinden de çıkarılabilmektedir. Örneğin, aynı zamanda yetkili sendika işyeri temsilcisi de olan “B Kişisi” bu durumu, “*Bu hareket için ekonomik gerekçeler o derece ön planda değil. Sözleşmeli çalışmaya karşı geliyoruz ama hiçbirimiz oraya ekonomik talepler dile getirmek için çıkmıyoruz*” sözleriyle açıklamıştır. Yine Asistan Temsilcisi olan ve eylemlerde sözcülük de yapan “C Kişisi” eylemlerin ekonomik motivasyonlarından uzak olduğunu

Şu an için hareketin ekonomik bir kaygısı yok ama eğer bir ekonomik yönü de olsa bu hareket daha fazla ses getirir. Bu hareket bunu kabul etmez anlamında söylemiyorum ama şu an için yok. Eğer döner sermaye ya da maaş konularında bir sıkıntı olsa bu hareket daha da güçlenir

şeklinde dile getirmiştir. Eylemleri başlatan grup içerisinde olan ve halen aktif olarak destek veren “E Kişisi” de

Özellikle doktorlar maaşları azaldığı için bu eylemi yapıyorlar algısını yaratmamak için çaba sarfettik çünkü amacımız bu değildi. Biz üniversitede olan ya da sağlık alanında çalışan kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir gelire sahip olmasını isteriz. Ama yola çıkışımız maaşların arttırılması değildir, çünkü sağlıklı olunmadığı takdirde paranın hiçbir önemi yoktur

ifadeleriyle eylemlerin esasen ekonomik amaçlardan hareket etmediğinin altını çizmiştir.

“10:30 Kolektif Eylemleri”nin temel motivasyonu sorgulandığında, görüşülen kişilerin ifadeleri üzerinden yapılan kodlamalarda “Değerciler” kodunun, yürütme toplantısı da dahil olmak üzere toplamda 30 defa vurgulandığı görülmektedir. Buna göre, temelde bir takım değerleri korumak üzere harekete geçen ve ait oldukları sosyal grubun temel değerlerini, bu değerler tehdit altındayken daha fazla koruma

Tablo 4: Eylemlerin Sosyal Değişim Potansiyeli Matrisi

	Eylemlerin Sürekliliği	Grubun Norm Birliği	Üst Kimlik
A Kişisi	2	2	1
B Kişisi	3	2	1
C Kişisi	4	4	1
D Kişisi	2	3	1
E Kişisi	4	3	4
F Kişisi	4	3	0
G Kişisi	2	4	1
H Kişisi	3	3	1
Yürütme Toplantısı	1	1	0
Toplam	25	25	10

amacıyla hareket eden bir anlayışın bu eylemlere hakim olduğu söylenebilir. Gerçekten de, örneğin “D Kişisi” eylemlerin değerci yönünü şu şekilde vurgulamıştır:

Eylemlerde öne çıkan üç unsur var: 663 sayılı KHK, tam gün yasası ve performans dayalı ödemeler. Bu konular öğretim üyeleri arasında konuşulurken bir süre sonra “biz bunu protesto etmeliyiz” fikrini ortaya çıkardı. “Elimizden alınan bunca şeye karşı her gün 15 dakika bir çay molası verip, toplanalım konuşalım, birimiz 2-3 dakikalık bir açıklama yapsın, bir broşür basalım halka dağıtalım ve içinde bulunduğumuz durumu anlatalım” diye düşündük.

Eylemlere önderlik eden kişilerden olan “E Kişisi” de eylemlerin değerci yönünü,

Sağlığı tehdit eden unsurları ortadan kaldırmak için bu eylemi başlattık. Bundan bağımsız olarak düşünülemezken evrensel ilkelerin korunması da önemlidir. Tıp fakültesi zarar görürse sağlığın temeli olan sağlık çalışanlarının da zarar görmesi anlamına gelir ve bu kişiler tarafından üretilen sağlık hizmetinin kalitesi düşer. Bu da sağlıkta kabul edilemez. Sağlık ticari meta haline getirilemez

ifadeleriyle dile getirmiştir. Bu noktada “E Kişisi”nin eylemlerin değerci yönünü (H Kişisi ile birlikte) en fazla vurgulayan kişi olduğuna da dikkat çekmek gerekir. Gerçekten, eylemleri başlatan birkaç kişiden biri olan “E Kişisi” ile görüşmede edinilen izlenim de, eylemlerin doğrudan “sağlık hakkı” ve evrensel değerlerin korunması hedefine yönelik gerçekleştirildiği olmuştur. Örneğin “E Kişisi”,

Bu süreci kendi anabilim dalımızdaki öğretim üyelerimizle konuşurken evrensel sistemde akademik değerlerin erozyona uğradığını ve öğretim üyesi kimliğinin etkisizleştirildiğini ve bunun sistematik bir yola doğru gittiğini fark ettik. Entelektüel insanlar olarak “bu kadar çaresiz miyiz?” diye kendimize sorduk ... Bir araya gelip kişisel çıkarlarımızı geriye iterek üniversitemin temel değerleri üzerinde birleşip, fikirleri özgürce ifade edip ortak bir akıl oluşturabileceğimizi fark ettik. Tarih bunları yazdığında, “üniversitelerde çalışanlar olarak siz ne yaptınız?” dediklerinde, biz de bu çabamızı gösterdiğimizi ifade etmiş olacağız bu eylemlerle. Haksızlığa itiraz gücümüzü gösteriyoruz aslında

şeklindeki ifadeleriyle bunu açıklıkla vurgulamıştır. Bunun gibi eylemlerin değerci motivasyonlarla harekete geçtiğini, konuşması sırasında fazlaca vurgulayan kişilerden biri olan “G Kişisi” de

Başlangıçta, bilime, üniversiteye, eğitime sahip çıkmaktı amacımız. Bunu her gün 10:30’da bunu duyurmak yönünde bir inisiyatif oluştu. Sesimizi duyurana kadar buna devam edelim dedik. Her gün 10:30’da devam eden bu eylemlerde “TÜBA’ya yapılan saldırılar bilime, üniversiteye neler getiriyor, gelecekteki doktorların yetişmesinde ne tür zararları olabilir” gibi konularda bildiriler hazırlamaya başladık

ifadeleriyle dile getirmiştir. Son olarak yine “değerci” motivasyonu en çok vurgulayanlardan biri olan “G Kişisi”nin “Sağlık hakkı çok önemli. Bir devlet vatandaşıma sağlık hizmeti vermekten nasıl vazgeçebilir anlayamıyorum. Bu çok korkunç geliyor bana. Devletin sağlık hizmeti verirken bir karşılık beklemesi çok kötü” ifadeleri, “10:30 Kolektif Eylemleri”nin sağlık alanındaki temel değerleri korumaya yönelik olduğuna işaret etmektedir.

Diğer yandan, bireylerin kolektif eylemlere destek verilmesinde, bireylerin politikleşmiş bir kimliğe sahip olmalarının, kamusal alanda geçen bir toplumsal güç mücadelesi konusunda daha bilinçli hareket etmelerinin ve dünya görüşleri ile içinde buldukları sosyal yapıdaki güç ilişkilerine bakış açılarının da etkili olduğuna işaret eden “politik” motivasyonların, “10:30 Kolektif Eylemleri”nin görüşme gerçekleştirilen 7 katılımcısı tarafından 9 defa vurgulandığı görülmektedir. Bu çerçevede, örneğin “B Kişisi”,

Kamusal sağlık hizmetine inanıyorum. Herkesin eşit bir biçimde sağlık hizmeti alabildiği bir sistem olması gerektiğini düşünüyorum. Dünya görüşüm de bu yönde zaten. Bu sektörün çalışanıyız ve buradaki kötü gidişten kamuoyunu haberdar etmek ve buna hayır demek gerekiyor. Sağlık sektöründe olmasaydım da bu eylemi yine desteklerdim. Tek bir insan bile bu hareketi büyütebilir diye düşünüyorum bu nedenle destekliyorum. Amerikan sistemine doğru giden bir yapı yaratılmaya çalışılıyor. Amerika bu sistemi iyileştirmeye ve değiştirmeye çalışırken biz onların terk ettiği bir sistemi alıp yetinmek durumunda değiliz. Buna layık bir ülke değiliz

ifadeleriyle politikleşmiş kimliğini vurgulamıştır. Yine “D Kişisi” de eylemlere politik kimliği nedeniyle katıldığını, “Benim ilgilendiğim alan sağlık politikası. Sağlık politikası içeriğine giren her şey beni ilgilendiriyor. Başka eylemlerde ve etkinliklerde de buldum. Bu eylemi de duyar duymaz gidip katılma isteği ve zorunluluğu duydum” ifadeleriyle dile getirmiştir. “A Kişisi”nin ifadelerinde de benzer bir anlamı bulmak mümkündür:

Kendime göre benim bireysel duruşum var. Politik görüşümüz biliniyor. Bu yanlışığa karşı çıkmak gerekiyor. Dünya görüşümün bir gereği. Apolitik olmayız. Refleks göstermek gerekiyor. Toplum olarak böyle bir durumumuz olmaz. Politik görüşü olsun olmasın, herkesin bugünü sorgulaması gerekiyor. Herkes rahatsızlığını dile getirebilmeli.

Son olarak aynı zamanda meslek örgütünün yöneticisi olan “F Kişisi”nin bu eylemlerde politik kimliği çerçevesinde yer aldığını vurgulayan şu ifadeleri de dikkate değerdir:

Meslek örgütünün yöneticisiyse meslek üyelerinin nabzını tutmak durumundayız. Bu nabız da bu eylemler yönünde atıyor. Benim görevim bu eylemlerde itici güç ve kolaylaştırıcı olmak. Bunun tersi düşünülemez. Bireysel olarak baktığımızda da içimden gelen bir dürtü daha var. Toplum olma kültürü, hak arama, mücadele etme, boyun eğmeme, gürültülü muhalefet yerine çok sesli bir muhalefet yapma özelliğimi en başından beri koruyorum. Dolayısıyla bu eylemler benim için hem bir yönetici görevi hem de bireysel bir sorumluluk.

Özetle, katılımcıların “10:30 Kolektif Eylemleri”ni desteklemelerinin altında politikleşmiş kimlikleri nedeniyle içinde buldukları sosyal yapıdaki gelişme ve değişmelere daha duyarlı olmaları, tepki gösterme, görüş bildirme, doğru olanı savunma gibi eğilimlere sahip olmaları yatmaktadır.

Tablo 4'te eylemlerin sosyal değişim potansiyeli matrisi izlenmektedir. Eylemlerin sosyal değişim yaratabilmesinde rolü olan üç kod açısından da katılımcıların çeşitli ifadeler kullandıkları görülmektedir. “*Grubun Norm Birliği*” ile “*Eylemlerin Sürekliliği*” kodları katılımcılarla yapılan görüşmelerde toplamda eşit düzeyde (25) vurgulanmıştır. Bunun yanında, eylemlerin sosyal değişim yaratmasında “*üst kimlik*”in rolü de 8 katılımcının 7’si tarafından dile getirilmiştir.

“*Grubun Norm Birliği*” koduna ilişkin olarak gerçekten de grubun bir norm birliğine sahip olduğunu açık bir şekilde ifade eden yetkili sendika işyeri temsilcisi olan “*B Kişisi*”nin şu sözleri dikkat çekicidir:

Bu hareketin yürütme kurulu var. Her pazartesi toplanıp o haftaki eylemi planlıyoruz. Yürütmede bütün taraflar var. Doktor, hemşire, taşeron işçisi hepimiz varız. Bu gruplar arasında zaman zaman gerilimler ve çekişmeler olsa da genelde çok fazla dayatmacı olmamaya çalıştık. Birbirimizin hassasiyetlerine önem veriyoruz. Herkes birbirimiz olmadan hiçbir şey yapamayacağımızı bildiği için kimse kimseyi dışlamıyor. Buna özen gösteriyoruz. Kimse siyasi görüşünü ön plana çıkarmıyor. Herkes kendi kimliğiyle var bu hareketin içinde. Değer yargılarımıza önem veriyoruz. Ortak bir kültürden ziyade norm birliği var. Talepler ortak olduğu için tutumlarımız da ortak oluyor. Bunun dışına taşan şeylerde ise “bu bizi ifade etmez” diyerek birbirimizi uyarıyoruz. Her seferinde gündem belli olduğunda ortak görüşler paylaşılıyor. Hiç kimse kendi adına ve tek başına bir şeyler söylemiyor.

Yine, *Alakarga* bülteninin çıkarılmasında etkin rol alan “*D Kişisi*” de grubun norm birliğini şu ifadelerle vurgulamıştır:

Amaç zaten herkesin birlikteliği idi. Öğretim üyeleri tarafından başlatıldı ama birliktelik sağlandı. Herkesin sorunu çok farklı. Ama örneğin taşeron işçisiyle omuz omuza durup bir arada durabiliyoruz. Zaman zaman tartışmalar olabilir. Bazen provokatörler olabiliyor aramızda. Fırsatçılık kesinlikle izin verdiğimiz bir şey değil. Burada bir grup etkinliği yaptığımızı, sınıfsal bir ayırım olmadığını ve kimseyi ön plana çıkarmayacağımızı net bir şekilde belirtiyoruz. Kimsenin kendi başına yönlendirebileceği bir eylem değil bu eylem. Ama her zaman için siyasi çekişmeler olabilir. Ama siyasi rant elde edilemeyecek bu hareketten. Buna izin vermiyoruz. Böylece çatışmaları aştık.

Eylemleri başlatan grup içinde yer alan öğretim üyesi “*E Kişisi*” de,

Öğretim üyeleri tarafından böyle bir hareket başlatılınca diğer sağlık çalışanları da sağlık hakkı üzerinden bu hareket içinde kendini bulma süreci geliştirdiler.

“Bu süreçte öğretim üyeleri önderlik etsin ama biz de buna eklenelim” gibi bir düşünce geliştirdiler. Buradaki birliktelik eşit bir şekilde sağlansın. Bütün bileşenler eşit olsun. Kahramansız bir süreç yaşansın. Başka bir hareketle birleşmesin, bunun temelinde sağlık hakkı yer alsın. Kasım’ın sonuna doğru diğer sağlık çalışanları (hemşireler, laborantlar, asistanlar, teknisyenler) ortak bir platform oluşturdu. Herkes orada eşit bir şekilde temsil edildi

ifadeleriyle, eylemlerin başlangıçtan itibaren norm birliği temelinde gerçekleştiğine işaret etmiştir. Meslek örgütü temsilcisi “F Kişisi” de “10:30 eylemleri grup içindeki ayrılıkları aşan bir eylemdir” diyerek bu durumu bir kez daha vurgulamıştır. “G Kişisi”nin,

Birlikte olunca daha güçlü bir şekilde çıkıyor sesimiz. Bunun siyasi bir görüşle alakası olmadığını gördük. Doğru düzgün bir sağlık hizmeti vermek ve almak istiyoruz. Bu anlamda *Dokuz Eylül* birlikteliğinin nasıl kurulabileceği konusunda çok güzel bir örnek teşkil edebilir

ifadelerinden grubun norm birliğinin örnek olacak düzeye ulaştığı anlaşılmaktadır. Son olarak, yürütme toplantısında dile getirilen “*Birim ziyaretlerine bir yerden başlayalım ama temel amacımız 44 birimin hepsine de gitmek olmalı başlangıçtan itibaren. Burada çok ilerleyemedik. Laboratuvardaki toplantıya patolojiyi de katalım. Kitleyi büyütelim*” şeklindeki genel bir uzlaşma da, eylemlerin hastane içindeki bütün birimlere anlatılması ve bu sayede eylemlere katılan kitlenin büyütülmesi yönündeki ortak karara sadık kalındığını ve dolayısıyla norm birliğinin sürdürülmeye çalışıldığını göstermektedir.

Eylemlerin sosyal değişim potansiyeli içinde hem grubun norm birliğini hem de üst kimlik yapılanmasını daha da güçlendirebilecek bir etken olarak “*Eylemlerin Sürekliliği*” kodu da katılımcılar tarafından sıklıkla vurgulanmıştır. Bu çerçevede, yetkili sendikanın temsilcilerinden biri olan “H Kişisi”,

Yazın bu harekette bir gevşeme olabilir. Ama bunu engellemek için elimizden geleni yapacağız. Eylül’de yine toparlanır ve devam ederiz. Bileşenlerden birinin azalması süreci etkiliyor. Psikolojik olarak etkiliyor en azından. İnsanlarla tek tek gidip konuşmak zorundayız. *Alakarga*’nın her yerde duyulması yeterli değil. Hocaların asistanlarını getirebiliyor olması lazım. Ama bu kadar yaygınlaşmış olmadığını görüyoruz. Ben de yeni bir hemşire getiremiyorsam ben de yeterince çalışmıyorum diyebilirim

ifadeleriyle eylemlerin sürekli kılınacağını ve bunun bir zorunluluk olduğunu dile getirmiştir. Yine meslek örgütü yöneticisi olan öğretim üyesi “F Kişisi” de

Sonuç almaya yönelik bir arzu var ama dayanışma kültürünün de varlığını göstermeye çalışıyoruz. Dıştaki ortamları tetikleme çabaları sürüyor. 10:30 eylemleri buradaki içsel misyonunu tamamladı ama dışarıya etki etmeye çalışıyoruz. Toplumsal bir eyleme dönüştürmek için bir dinamik gerekiyor. Heyecan şimdi günlük olaylara endekslendi. Tepkisel inisiyatif şeklinde gidecek gibi görünüyor. Herkes “*Dokuz Eylül* yapacağını yaptı” diye düşünüyor ama başka *Dokuz Eylül*’ler üretilmesi gerekiyor. Bu nedenle de devamlılığının sağlanması ve güçlü olması için, reaktif durumdan geleceğe yönelik bir bakış açısına geçilmesi için şu an hareketin durağan bir konumda, bekleyişte olduğunu düşünüyorum. Benzer oluşumlara örnek olması da amaçlandığından onları motive edebilmek için hareket olabildiğince sürdürülecek

diyerek, “10:30 Kolektif Eylemleri”nin başka eylemlere de örnek olabilmesi için sürekliliğinin sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Eylemleri başlatan öğretim üyelerinden biri olan “E Kişisi” de eylemlerin kararlı bir şekilde devam ettirileceği konusundaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Eylemlerin en önemli sıkıntısı giderek sönükleşmesi, motivasyonun düşmesi. Her gün toplanmak pratikte zor. Bu nedenle her gün toplanmak zorlaştı, biz de haftada bir güne düşürdük. Herkese uygun gün olarak Cuma belirlendi. Her gün *Alakarga* çıkıyor ama eylem haftada bir gün yapılıyor. Eylemde yorgunluk belirtisi var ama pes etmemeye çalışıyoruz. Yaz aylarında *Alakarga* her gün çıkmayabilir. Ama yapabildiğimiz kadar yapacağız diyoruz. Devam etmeye kararlıyız.

“C Kişisi” eylemlerin geleceğine ilişkin iki öngörüyle dile getirerek, yine de eylemlerin süreceği vurgulamasını yapmıştır:

İki öngörü var. Olumlu öngörü 10:30 platformunun aralarında bir ayrılık olmadan bu eylemi sürdürmesidir. Bu hastane içinde de devam edebilir, İzmir’e de yayılabilir. Muhalefetin devam edebileceğini gösterebilir. Olumsuz öngörü ise kopmaların olmasıdır. Beklentilerin karşılanmaması buna yol açar. Sağlık sisteminde insanların cebinden daha fazla para çıkmaya başladıkça eylemler artacaktır. Bunun için 7-8 ay olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla yazın ara verilip, seneye yine devam edilecek diye düşünüyorum. Bu hastane çok çabuk tepki verebilen bir hastane. 10 dakika içinde örgütlenebiliriz. Bunun sebebi de bu 10:30 eylemlerinde oluşturulan bilinçtir.

Son olarak, yürütme toplantısında eylemlerin eğitim alanındaki sorunlara da duyarlılık göstermesi ve o kesimden de destek alınarak sürdürülmesi ve güçlendirilmesi yolunda bir görüş çıkmıştır:

Sağlıkta dönüşüm geri düştü gibi. 4+4 ve doğalgaz zamları gündemi değiştiriyor. Sağlık çalışanlarına bu süreç çok sıkı bir biçimde anlatılmalı. 4+4 gündemi yine ısıttı. Bizim eylemler tabana vurduğu sırada, toplum yine duyarlılaştı. Bunu kullanmak gerekiyor. Narlidere Demokrasi Platformu’yla tekrar görüşülsün. Belki Eğitim-Sen ile bir şeyler yapılabilir. Daha önce halka açık mektup dağıtılmıştı. Belki sağlık meclisleri onlara örnek olur, onlar da eğitim meclislerini kurarlar. Narlidere Demokrasi Platformu’yla görüşelim haftaya belki yürütme toplantısında yer alabilirler. Biz de kendimizi daha iyi anlatmak adına bir yerlere stantlar açabiliriz.

Özet olarak, DEÜSÇP üyeleri “Eylemlerin Sürekliliği” çerçevesinde “10:30 Kolektif Eylemleri”nin zaman sınırlaması olmaksızın, talepler ciddi bir şekilde dikkate alınana kadar sürdürülmesi gerektiğini, bunun da ötesinde başka hastanelerde de benzer eylemleri tetikleyebilmeyi ve eylemlerin kapsamının genişletilmesini istediklerini dile getirmektedirler.

“Eylemlerin Sosyal Değişim Potansiyeli” teması altında üçüncü kod olan “Üst Kimlik” de katılımcılar tarafından çeşitli ifadelerle vurgulanmıştır. Örneğin “üst kimlik” kodunu en çok vurgulayan “E Kişisi”,

Derdimiz doğrudan bugünkü iktidar ve onun uygulamaları da değildi. Türkiye’de siyasi iktidara muhalefet ve onun üzerinden kutuplaşmaların başarıya ulaşmadığını biliyoruz. “Farklı siyasi görüşte olan, farklı ideolojileri olan ya da farklı kaygıları olan insanları ortak platformda nasıl bir araya getirebiliriz, ortak değerler neler olabilir?” diye düşündük. Bu süreç nasıl kotarılabilir diye düşün-

Tablo 5: Katılımcılara Göre Kodlama Özeti

	Kodlamanın Görüşme Metni İçindeki Kapsamı (%)	Metin İçindeki Kodlama Sayısı
A Kişisi		
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Değerci</i>	18,60	2
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Politik</i>	8,88	1
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Eylemlerin Sürekliliği</i>	22,63	2
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Grubun Norm Birliği</i>	19,39	2
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Üst Kimlik</i>	11,44	1
B Kişisi		
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Değerci</i>	18,28	3
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Politik</i>	11,02	2
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Eylemlerin Sürekliliği</i>	22,70	3
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Grubun Norm Birliği</i>	19,75	2
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Üst Kimlik</i>	4,22	1
C Kişisi		
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Değerci</i>	19,42	3
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Politik</i>	4,10	1
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Eylemlerin Sürekliliği</i>	29,36	4
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Grubun Norm Birliği</i>	19,46	4
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Üst Kimlik</i>	4,79	1
D Kişisi		
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Değerci</i>	25,88	4
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Politik</i>	8,86	2
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Eylemlerin Sürekliliği</i>	9,35	2
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Grubun Norm Birliği</i>	23,18	3
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Üst Kimlik</i>	1,88	1
E Kişisi		
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Değerci</i>	39,96	6
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Politik</i>	4,91	1
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Eylemlerin Sürekliliği</i>	22,69	4
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Grubun Norm Birliği</i>	11,46	3
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Üst Kimlik</i>	9,96	4

dük. Düşünce olarak şuna ulaştık: Suni olarak bizi ayırmaştıracak hiçbir düşünceye izin vermeyelim aramızda. Ortak noktamız akademik ilkeler olsun ve başlangıçta öğretim üyesi inisiyatifi olarak düşündüğümüz için akademik ilkeleri ön plana aldık. Herkesin düşüncesini rahatlıkla ifade edebileceği bir platform olsun diye düşündük. Geçmişten gelen suni ayrımları, kutuplaşmaları körüklemeyelim diye düşündük

ifadeleriyle eylemin başlangıçtan beri sağlık çalışanlarını üst bir kimlikte birleştirmek amacını taşıdığını belirtmiştir. “E Kişisi”nin eylemleri başlatan grup içinde olması, başlangıçtan bu yana üst kimlik yöneliminin var olduğuna işaret etmektedir. “A Kişisi” de,

Bizim kesimimiz oldukça bölünmüş bir kesim. Mesleki statü anlamında bölünmüşlük var; doktor, asistan, hemşire, taşeron, laborantlar, bunların mesleki

Tablo 5: Katılımcılara Göre Kodlama Özeti (devam)

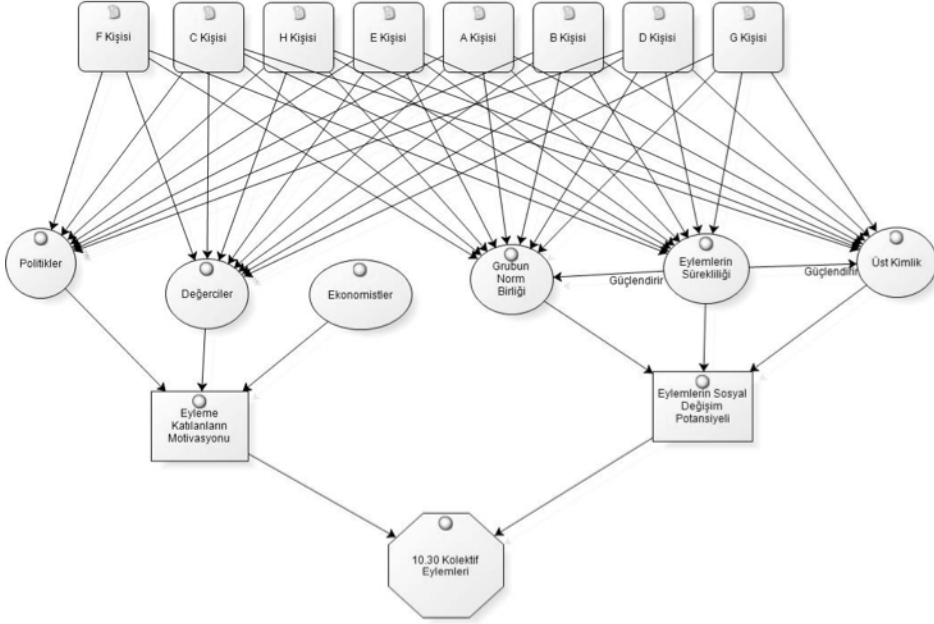
	Kodlamanın Görüşme Metni İçindeki Kapsamı (%)	Metin İçindeki Kodlama Sayısı
F Kişisi		
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Değerci</i>	16,36	1
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Politik</i>	10,62	1
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Eylemlerin Sürekliliği</i>	38,20	4
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Grubun Norm Birliği</i>	13,22	3
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Üst Kimlik</i>	-	-
G Kişisi		
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Değerci</i>	20,42	4
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Politik</i>	-	-
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Eylemlerin Sürekliliği</i>	14,72	2
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Grubun Norm Birliği</i>	10,80	4
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Üst Kimlik</i>	7,48	1
H Kişisi		
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Değerci</i>	31,59	6
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Politik</i>	2,69	1
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Eylemlerin Sürekliliği</i>	19,55	3
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Grubun Norm Birliği</i>	16,63	3
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Üst Kimlik</i>	2,69	1
Yürütme Toplantısı		
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Değerci</i>	18,45	1
Eyleme Katılanların Motivasyonu: <i>Politik</i>	-	-
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Eylemlerin Sürekliliği</i>	31,75	1
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Grubun Norm Birliği</i>	16,55	1
Hareketin Sosyal Değişim Potansiyeli: <i>Üst Kimlik</i>	-	-

örgütlere yansımaları, sendikalar. Sağlık işkolunda bu eyleme destek veren dört sendika var. Bu farklılıkları bertaraf eden bir yapılanma olarak “Sağlık Çalışanları Platformu” oluşturuldu. Sonradan bu “sağlık çalışanları meclisine” dönüştü. Her hafta 60-70 kişilik gruplarla toplanılıyordu bu platformda. Sonra bu platform bir yürütme oluşturdu. Şu anda bir yürütme kurulu tarafından yürütülmekte

şeklindeki söylemiyle eylemlerin Platform düzeyinde oluşturulmuş bir üst kimliğe sahip olduğunu vurgulamaktadır. Yine yetkili sendika temsilcisi “*B Kişisi*”nin söyledikleri söz konusu kimliğe daha açık bir gönderme niteliği taşımaktadır: “*Herkes birer sağlık çalışanı olarak bu eylemin içinde. Katılım tabana yayılınca arttı. Herkesin kendine özgü bir örgütlülüğü var ama esasen bu eylem sağlık çalışanı kimliğiyle yürütülüyor. Bu nedenle katılım daha fazla.*” Son olarak, “*G Kişisi*” de eylemlerin üst kimlik yapılanması ile güçlendiğine vurgu yaparak şunları söylemektedir:

Eşitlerin birlikteliğini gerçekleştirmek için herkes adım önündeki unvanları sıfatları kaldırdı. Herkes eşit oldu. Eşit bir şekilde temsili de sağladık. “Temsilciler de temsil ettikleri kişilere her şeyi bildirecek” dedik. Böylece kariyerist duygularımız ortadan kalktı, siyasi düşüncelerimiz ortadan kalktı, grupsal çıkarlarımız ortadan kalktı. Toplam grup olduk. Sloganımız “ya hep beraber ya

Şekil 2: 10:30 Kolektif Eylemleri Modelinde Katılımcıların Kodlamaları

hiçbirimiz” olarak belirlendi. Kimse de kendini kategorize etmiyor. Bu birlikte-lik giderek genişliyor. Türkiye genelinde başarılı olmasının sebebi de bu eşitle- rin birlikteliğini sağlamış olmamız diye düşünüyorum.

Sonuç olarak, “10:30 Kolektif Eylemleri”nin sosyal değişim potansiyelinin üst kimlik yapılandırması aracılığıyla da korunmaya ve arttırılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Tablo 5’te katılımcılarla yapılan görüşmelerde elde edilen bilgiler çerçevesinde, her bir katılımcının görüşme sırasında söylediklerinin kodlara göre yüzdesel ve sayısal dağılımı görülmektedir. Bu tablodan, her bir katılımcının konuşma sırasında eylemin hangi yönü açısından daha fazla açıklama yaptığı ve bunu kaç kez vurguladığı ile ilgili bilgilere ulaşmak mümkündür.

Örneğin eylemleri başlatan öğretim üyelerinden birisi olan “E Kişisi” konuşmasının % 40’ına yakın bir bölümünde eylemlerin “değerci” motivasyonuna vurgu yapmıştır. Eylemlerdeki “değerci” motivasyonu konuşmasında farklı şekillerde 6 defa dile getirmiştir. Yine “H Kişisi”nin de konuşmasının % 31’ini eylemlerin “değerci” yönüne ayırdığı görülmektedir. Bu durum, eylemlerin temel moti- vasyonu konusunda genel bir kaniya varmayı kolaylaştırmaktadır. Diğer yan- dan, “F Kişisi” de konuşmasının % 38’ini “Eylemlerin Sürekliliği” konusuna ayır- mıştır. “F Kişisi”nin sağlık alanında önemli bir meslek örgütünün yöneticisi ol- ması, eylemlerin sürdürüleceği yönünde inisiyatifi yansıtmaları açısından önem- lidir. Yine asistan temsilcisi “C Kişisi” de konuşmasının yaklaşık % 30’luk bölü- münde “Eylemlerin Sürekliliği”ne vurgu yapmıştır. “C kişisi”nin Dokuz Eylül Üniversitesi Hastanesi’nde 5 Nisan 2011’de başlayan ve 5 gün süren asistan gre- vinde grev sözcüsü görevini üstlenmiş bir kişi olarak eylemlerin devam ettiril-

mesi gerektiği yönündeki vurgusu dikkate değerdir. Yürütme toplantısında da % 31 düzeyinde “Eylemlerin Sürekliliği”ne vurgu yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların genel olarak eylemlerin sürdürülmesi yönündeki görüşte birleştikleri söylenebilir. *Tablo 5* genel olarak değerlendirildiğinde, hemen hemen bütün katılımcıların konuşmalarının büyük bir bölümünü eylemlerin “değerci” motivasyonu ile “eylemlerin sürekliliği”ne ayırdıkları görülmektedir. Bunun yanında, “grubun norm birliği” de yine sıkça vurgulanmıştır. Bu çerçevede “10:30 Kolektif Eylemleri” katılımcılarının, temel motivasyon yönünden “değerci” oldukları ve “Eylemlerin Sürekliliği” sayesinde sosyal değişim gerçekleştirme beklentisini taşıdıkları söylenebilir.

Şekil 2’de araştırmanın temel modelinde katılımcıların kodlamaları görülmektedir. *Şekil 2’de* izlenen model, her bir kodun katılımcıların verdikleri bilgiler çerçevesinde şekillendiğini göstermesi bakımından ve katılımcıların ifadeleri ile kuramsal olarak oluşturulan model arasındaki ilişkiyi vurgulaması bakımından önemlidir.

Daha önce de belirtildiği gibi, katılımcıların görüşmelerde ağırlıklı olarak eylemlerin “değerci” motivasyona sahip olduğunu ve eylemlerin sosyal değişim yaratılmak için süreklilik taşıması gerektiğini vurgulamaları, *Şekil 2’de* her iki kod kutucuğuna gelen ve katılımcıların o kodlara ilişkin ifadelerini yansıtan ok sayılarının fazla olmasından da anlaşılmaktadır. Diğer yandan, yine daha önce değinildiği gibi, eylemlerin motivasyonu açısından ekonomik yöne vurgu yapan hiçbir katılımcının olmadığı *Şekil 2’de* dikkati çekmektedir.

SONUÇ

Sağlık alanındaki dönüşüm sürecinin, statüsü ne olursa olsun bütün sağlık çalışanları açısından yarattığı olumsuz koşullar ve sosyal hak kayıpları, giderek daha fazla dillendirilmeye başlanmıştır. Bu sürecin verdiği zararların azaltulmasını sağlayacak çeşitli talepler meslek örgütleri, sendikalar, siyasi partiler ve diğer sivil toplum kuruluşları gibi farklı taraflarca gündeme getirilmektedir. Sağlıkta dönüşümün yol açtığı kayıplara dikkat çekerek, bunları telafi edici ve çalışma şartlarını iyileştirici bazı çözümler sunmak üzere bir araya gelen sağlık çalışanlarından oluşan Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Çalışanları Platformu’nun Kasım (2011) ayından bu yana sürdürdüğü “10:30 Kolektif Eylemleri” de, birçok açıdan önemli özellikleri olan bir sosyal hareket niteliği taşımaktadır.

“10:30 Kolektif Eylemleri”nin, içinde her statüden sağlık çalışanı yanında çeşitli meslek ve sivil toplum örgütlerini barındıran geniş katılımlı yapısı ile yaklaşık 7 aydır aralıksız devam eden bir eylemlilik sergilemesi, bu eylemliliği yine başından bu yana aralıksız yayınlanan *Alakarga* Bültenleri ile desteklemesi, hem sağlık alanındaki gelişmeleri hem de toplumsal duyarlılık gerektiren sosyal ve ekonomik konulardaki gündemi takip eden bir eylem olması, bu eylemleri ve katılımcılarını daha yakından incelemeyi gerekli kılmıştır.

Bu çerçevede, söz konusu eylemlerin, kolektif eylem yazınında da en fazla üzerinde durulan iki yönü incelenmeye çalışılmıştır. Bunlardan ilki, katılımcıların eylemlere katılma motivasyonlarının ortaya çıkarılması; ikincisi ise, eylemlerin istenen sosyal değişimleri meydana getirme potansiyellerinin değerlendirilmesidir. Bu çerçevede, iki kuramsal temelden hareket edilmiştir. Katılımcıların motivasyonları “Kolektif Eylem Motivasyonlarının Üçlü Sınıflaması” çerçevesinde in-

celenmiş, eylemlerin sosyal değişim potansiyeli ise *grubun norm birliği, üst kimlik yapılanması ve eylemlerin sürekliliği* açısından ele alınmıştır. Eylemleri örgütleyen ve sürdüren sağlık çalışanları arasından seçilen 8 kişi ile yapılan görüşmelerden ve eylemlerin yayın organı olan *Alakarga* Bülteni'nin incelenmesinden elde edilen bilgiler; eylemlerin motivasyonel açıdan *politikleşmiş bir kimlik* aracılığıyla sürdürüldüğünü ve sağlık alanındaki *temel değerleri korumaya* odaklanmış olduğunu ortaya koyarken, istenen sosyal değişimler açısından da *grup içindeki norm birliğine ve eylemlerin sürekliliğine* önem verildiğine ve DEÜSÇP bünyesinde eylemlere özgü bir *üst kimlik* oluşturulmuş olduğuna işaret etmektedir.

Bu çerçevede, "10:30 Kolektif Eylemleri"nin ülkemizde ilerleyen süreçlerde gerçekleştirilecek olan sosyal hak mücadelelerine, özellikle sosyal değişim gerçekleştirilebilir için norm birliği oluşturma, eylemlerin sürekliliğini sağlama ve eylemlerde grup içinde üst kimlikle hareket etme gibi unsurları açısından örnek oluşturabileceği söylenebilir. Gerçekten de DEÜSÇP, sağlık ile ilgili gündemi yakından takip ederek, sağlık hakkı ve çalışma koşullarında ortaya çıkan değişim ve geriye gidişlere hızlı bir şekilde tepki vermek suretiyle grup içinde norm birliğini ön planda tutmakta ve sağlık çalışanlarının bir bileşeni açısından ortaya çıkan olumsuzluğa aynı kararlılıkla karşı çıkmakla da üst kimlik yapılanmasını vurgulamaktadır. Diğer yandan, eylemlerin sürekliliği açısından ise, "10:30 Kolektif Eylemleri"nin katılımcıları, sosyal haklarına ve sağlık alanındaki temel değerlere sonuna kadar sahip çıkılacağı yönündeki bu inisiyatifin, azim ve kararlılıkla sürdürüleceğini belirtmektedirler.

KAYNAKÇA

- Acar, Taylan (2010) "Dönüşen Sağlıkta 'Çalışmanın' Halleri", Ayşe Buğra (der.) *Sınıftan Sınıfa: Fabrika Dışından Çalışma Manzaranı* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alakarga*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Çalışanları Platformu Bülteni, 1.-130. sayılar (<http://www.orplat.com>).
- Baş, Türker ve Ulun Akturan (2008) *Nitel Araştırma Yöntemleri: Nvivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Belek, İlker (2012) *Sağlıkta Dönüşüm: Halkın Sağlığına Emperyalist Saldırı*, İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Dericioğulları Ergun, Ayşe ve Cem Ergun (2009) *Geleceğin Güvencesiz İnşası: Sosyal Güven(siz)lik Reformu*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- DEÜTF (Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi) (2011) "Akademik Kurul Kararı", Aralık ([http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/Upload/DEÜTF Akademik Kurulu 663 SAYILI.doc](http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/Upload/DEÜTF_Akademik_Kurulu_663_SAYILI.doc)).
- DTB (Dünya Tabipler Birliği) (2012) "663 sayılı KHK Meslek Örgütünün Özerkliğine Saldırır", 11 Ocak (http://www.hekimedya.org/oku.php?yazi_id=2940)
- HASUDER (Halk Sağlığı Uzmanları Derneği) (2011) "663 Sayılı KHK Hakkında Rapor" ([http://web.deu.edu.tr/halksagligi/?SID=ContentBlogger&ID=144&PID=Calisanlara Yonelik&TID=Güncel Konular](http://web.deu.edu.tr/halksagligi/?SID=ContentBlogger&ID=144&PID=CalisanlaraYonelik&TID=GüncelKonular) » Çalışanlara Yönelik, 07.05.2012)
- Iyer, A., T. Schmader, B. Lickel (2007) "Why Individuals Protest the Perceived Transgressions of their Country: The Role of Anger, Shame, and Guilt", *Personality and Social Psychology Bulletin*, (33).

- İzmir Tabip Odası (2011) “663 Sayılı ‘Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’ Değerlendirme Raporu”, 11 Kasım (http://www.izmirtabip.org.tr/userfiles/663_s_KHK.pdf, 06.05.2012).
- Keyder, Çağlar (2007) “Giriş”, Çağlar Keyder, Nazan Üstündağ, Tuba Ağartan, Çağrı Yoltar (der.) (2007) *Avrupa’da ve Türkiye’de Sağlık Politikaları* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Keyder, Çağlar, Nazan Üstündağ, Tuba Ağartan, Çağrı Yoltar (der.) (2007) *Avrupa’da ve Türkiye’de Sağlık Politikaları*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Klandermans, B. (1997) *The Social Psychology of Protest*, Oxford: Basic Blackwell.
- Louis, R. Winnifred (2009) “Collective Action – and Than What?”, *Journal of Social Issues*, 65 (4).
- Pala, Kayıhan (2007) “Türkiye İçin Nasıl Bir Sağlık Reformu?” (<http://turkacil.net/wr-content/uploads/2011/08/turkiyeicinsaglikplatformu.pdf>, 05.05.2012).
- Simon, Bernd ve Bert Klendermans (2001) “Politicized Collective Identity: A Social Psychological Analysis”, *American Psychologist*, 56 (4).
- Sönmez, Mustafa (2011) *Paran Kadar Sağlık: Türkiye’de Sağlıkın Ticarileşmesi*, İstanbul: Yordam Kitap.
- Sözer, Ali Nazım (2007) “Genel Sağlık Sigortası: Reform mu Deform mu? Sağlık Hakkı Açısından Mukayeseli Bir Değerlendirme”, *Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Mevzuatı Semineri* içinde, Ankara: Kamu-İş.
- Sözer, Ali Nazım (2006) “Sağlıkta Dönüşüm Projesi ve Genel Sağlık Sigortası”, *TİSK Akademi*, 1 (1).
- Tetlock, P. E. (2002) “Social Functionalist Framework for Judgement and Choice: Intuitive Politicians, Theologians, and Prosecutors”, *Psychological Review*, 3 (3).
- Tuaç, Pelin (2009) *Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Aile Hekimliği: Hukuki Bir Değerlendirme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İzmir.
- TÜİK (2012) *Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2011*, Ankara: TÜİK.
- TÜİK (2005) *Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2004*, Ankara: TÜİK.
- Ünlütürk Ulutaş, Çağla (2011) *Türkiye’de Sağlık Emek Sürecinin Dönüşümü*, Ankara: NotaBene Yayınları.
- von Zomeran, Martijn ve Aarti Iyer (2009) “Introduction to the Social and Psychological Dynamics of Collective Action”, *Journal of Social Issues*, 65 (4).
- von Zomeran, Martijn ve Russell Spears (2009) “Metaphors of Protest: A Classification of Motivations for Collective Action”, *Journal of Social Issues*, 65 (4).
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2006) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.